

af den opstillede definition; er det virkelig Søren Mørchs alvor? Det svarer meget godt til, hvad han i øvrigt skriver. Ved systemskiftet 1901 skete der således ikke andet »end at de ministre kongen udnævnte fortsat skulle udnævnes af kongen men de måtte ikke få flertallet i folketinget imod sig«. (s. 121). Ikke andet? Når man betænker konsekvenserne, var det i grunden ikke så lidt. »Kulturen har til opgave at lægge en mening ind i samlivet mellem mennesker«. (s. 243). Det forekommer at være en mærkeligt mekanisk kulturopfattelse. Men den svarer også meget godt til, hvad der i øvrigt skrives. Om de danske forfattere i tiden efter 1. Verdenskrig skriver Søren Mørch således: »Man kan næppe nævne én eneste betydelig dansk forfatter, hvis eksistens ikke var afhængig af salgstallene hos Gyldendal og som ikke var indstillet på at rette sig efter de råd og vink han modtog fra forlaget«. (s. 281). Har Søren Mørch noget belæg for, at eksempelvis Kjeld Abell eller Karen Blixen nogensinde af hensyn til salgstallene eller som følge af råd og vink fra Gyldendal gav deres værker en udformning, som de ikke selv fandt kunstnerisk forsvarlig? Det er en opfattelse, der reducerer kultur til noget mekanisk og kommercielt. »Ligesom dyrkere af bordtennis, cyklesport og badminton, fik også malere, billedhuggere, teaterfolk og udøvere af klassisk musik i løbet af 1960'erne lagt hver sit lille sugerør i de svulmende offentlige kasser og det kom der en del tidsfordriv ud af i de forskellige samfunds-klasser«. (s. 281). Det står ikke helt klart, hvad Søren Mørch egentlig vil med den bemærkning. Finder han det forkert, at der blev givet offentligt tilskud til sport, maleri og teater? Derimod er det svært at overse den hånlige og nedvurderende tone, han skriver i, og som ikke er begrænset til det an-

førte citat. Den bærende holdning i bogen er en grundfæstet misantropi. Denne bog har andre helte end de sædvanlige historiebøger, proklameres det på bagsiden, men det passer ikke, denne bog har ingen helte, i denne bog er vi alle til grin jævnthen, marionetter i et spil, som ingen forstår. Meget af det, der siges, bliver mere karrikatur end karakteristik. Der er en bemærkelsesværdig mangel på kærlighed til folk og land.

Som der ovenfor er argumenteret for, kan der rettes en del indvendinger mod Søren Mørchs bog, men bogen har naturligvis også positive træk. Alligevel er det helhedsindtrykket, at synspunkterne gennemgående tilspidises langt ud over, hvad der gives belæg for, og at bogen er for løst funderet og for tilfældigt disponeret til at kunne gøre det ud for en ny Danmarkshistorie. Men har hensigten været at provokere, er det lykkedes fuldtud.

Jørgen Fink

George Nellemann: *Polske landarbejdere i Danmark og deres efterkommere. Et studie af landarbejderindvandringen 1893-1929 og indvandringens integration i det danske samfund i to generationer.* (Nationalmuseets forlag, 1981). 413 s., ill. kr. 160,-

Det var Socialforskningsinstituttet, der direkte inspirerede Nationalmuseet til at undersøge og beskrive »roepolakkerne«s historie i Danmark.

Bogen redegør for indvandringen set ud fra en push and pull model med arbejdsløshed i Polen og behov for sæsonarbejdskraft i det danske landbrug, hvor sukkerroedyrkning endnu var stærkt arbejdskrævende. Alt dette satte en sæsonvandringsbevægelse i gang, og da første verdenskrig brød ud,

strandede op mod 4000 sæsonarbejdere i Danmark. 3/4 af dem var kvinder, 78% var under 20 år, og 25% havde aldrig gået i skole.

Det er om disse 4000 mennesker og deres børn, Nellesmann skriver. Med udgangspunkt i arkivundersøgelser og interviews med 800 af de gamle polakker beskrives deres arbejdsforhold, forbindelse til den katolske kirke, den danske arbejderbevægelse og meget mere. Naturligvis lægges der vægt på at belyse, hvad der er bevaret af gammel polsk kultur og hvorfor.

Det er en særdeles læsevenlig og spændende undersøgelse, der lægges frem, og så er bogen gennemillustreret; i et bilag aftrykkes lovttekster, arbejdskontrakter og andet forvaltningsmateriale.

Under læsningen af bogen er det næsten umuligt at undgå, at tankerne vandrer mod vor egen generations gæstearbejdere.

Henrik Fode

Danske byer og deres mænd. Red.: Anders K. Jensen. *XIX Roskilde by.* Under medvirkning af redaktionssekretær Chr. Thomsen. (Danske byer og deres mænd, Brobjergus, Århus, 1917, Forlaget Thorsgaard, Frederikssund, 1981). 128 s.

Samme: *XXIX Frederikssund.* Under medvirkning af lærer Edvard Hjarsoe. (Danske byer og deres mænd, Brobjergus, Århus, 1918, Forlaget Thorsgaard, Frederikssund, 1981). 125 s.

Fra slutningen af 1890'erne og frem til i al fald et årti efter 2. verdenskrig udsendte forskellige forlag, oprettet for tilfældet, en række topografisk-personalhistoriske værker fra den danske hovedstad og provins, værker som De

danske byerhverv, Danmarks byer og deres mænd, Jyske byer og deres mænd, Danske byer og deres mænd m.fl. Værkerne var en slags »maskerede«
annoncebøger, ikke således at forstå, at den enkelte by, firma, forretning eller virksomhed betalte for optagelsen; men de kontakter, agenterne skabte sig, når de samlede oplysninger, formidlede altid et vist salg, der også blev stimuleret af den kendsgerning, at folk altid var og er glad for at kigge ind ad egne »vindever«.

For firmaomtalerne gjaldt det, at de meget ofte var noget løbhudlende sludder, som for næsten alle gav indtryk af en central placering i byens eller egnens erhvervsliv. Ikke desto mindre indeholder værkerne om såvel by som borgere en række oplysninger og billeder, som faktisk kun er bevaret her, eller som i al fald kun med det allerstørste besvær ville kunne graves frem af arkivalier, aviser og fagblade.

Værkerne, der er meget benyttet af lokalhistorikere, har været vanskelige at få fat på. Forlagene er forlængst borte, og de videnskabelige bibliotekers eksemplarer er få og ofte slidte. Det er derfor en god idé, Thorsgaards forlag i Frederikssund har fået med en genudgivelse af Danske byer og deres mænd, der udkom under 1. verdenskrig. Det er foreløbig blevet til to bind, 1. Roskilde og 2. Frederikssund (Slagelse og Århus er på vej), der i typografisk henseende fremtræder fuldstændig, som de tog sig ud for mere end 60 år siden. Et enkelt kup har man dog gjort, idet det er lykkedes ved en energisk indsats fra de lokalhistoriske arkiver og interesserede private at skaffe de originale billeder til veje, således at den side af publikationerne står langt bedre, end man kunne have ventet. Bøgerne giver et udmærket indtryk af de to byer anno dazumal – ak, hvor forandret – de vil være hyggelige og stimulerende at bla-